

Výskyt mechu *Buxbaumia viridis* v NPR Stužica (NP Poloniny) An occurrence of the moss *Buxbaumia viridis* in “Stužica” National Nature Reserve (“Poloniny” National Park)

VÍTĚZSLAV PLÁŠEK

Katedra biologie a ekologie PřF Ostravské univerzity, Chittussiho 10, CZ-710 00 Ostrava; Botanické oddělení Slezského zemského muzea v Opavě, Tyršova 1, CZ-746 46 Opava, vita.plasek@seznam.cz

Abstract: The epixyloous moss *Buxbaumia viridis* (Moug. ex Lam. & DC.) Brid. ex Moug. & Nestl. is considered as endangered in the European countries. In the Stužica National Nature Reserve (“Poloniny” National Park, north-eastern edge of Slovakia) an occurrence of the species was confirmed by author after 15 years. The population comprising eighteen young capsules was recently recorded there. Precise description of the locality, ecological characterization and historical data overview are given.

Keywords: *Buxbaumia viridis*, threatened bryophytes, Natura 2000, Stužica, Poloniny, Slovakia.

Buxbaumia viridis (Moug. ex Lam et DC.) Brid. ex Moug. et Nestl. (slovensky: kyjanôčka zelená, česky: šikoušek zelený) je velmi pozoruhodný mech, osídlující výhradně tlející dřevní hmotu – zejména po jehličnanech. Vzhledem ke své ohroženosti v rámci celého areálu, byl zařazen do programu Natura 2000. Díky tomu se následně v mnoha evropských zemích zintenzivnilo studium nejen chorologie (cf. Plášek 2004), ale také biologie a ekologie tohoto mechu (Plášek & Vacínová 2001; Wiklund 2002, 2003). Tyto výzkumy jsou však ztíženy tím, že druh lze na lokalitě zaznamenat pouze v plodném stavu, díky nápadné zelené asymetrické tobolce. Gametofyt je naopak silně redukován (pouze na několik milimetrů) a většinou nahnědlé barvy, což téměř znemožňuje jeho nalezení v terénu, zvláště pak, jde-li o epixylický druh. Zajímavostí je i to, že tento mech, produkující v tobolkách průměrně 4,5 milionu spór (Plášek & Vacínová 2001), tedy asi 5–10× více než je průměr u ostatních mechorostů, je druhem všeobecně hodnoceným jako zranitelný (VU) až kriticky ohrožený (CR) – (viz jednotlivé červené seznamy mechorostů evropských zemí). Na Slovensku je aktuálně řazen k druhům zranitelným (Kubinská, Janovicová & Šoltés 2001).

Materiál a metodika

Údaje byly získány studiem literatury a vlastním terénním pozorováním na lokalitě dne 25. 6. 2005. Mimo herbářového dokladu, uloženého ve Slezském zemském muzeu v Opavě, byla zhotovena bohatá fotodokumentace (k dispozici u autora příspěvku) – a to jak biotopu, tak i vlastní populace popisovaného druhu.

Nomenklatura byla použita podle práce Kubinské & Janovicové (1996).

Historický výskyt *Buxbaumia viridis* v NPR Stužica a těsném okolí

Národní přírodní rezervace Stužica, součást Národního parku Poloniny, leží v samém severovýchodním cípu Slovenska, ssv. od obce Nová Sedlica. Jde o celo-

evropsky významný jedlo-bukový prales s rozlohou 761 hektarů a chráněný již od r. 1965. Detailní bryologický výzkum zde nebyl v minulosti prováděn, nicméně studiem literatury lze některé floristické údaje z této lokality najít (cf. Herben, Soldán & Váňa 1980; Novácký 1956; Peciar 1987; Soldán 1992). Zajímá-li nás konkrétně výskyt *Buxbaumia viridis* na dané lokalitě, pak excerpací literatury zjistíme, že zde byl v minulosti nalezen již dvakrát: leg. Peciar 1955, herb. SLO; leg. Soldán 1990, herb. PRC. Mimo to byl také zaznamenán v údolí Hlbokého potoka při Nové Sedlici (leg. Peciar 1958, herb. SLO). Bohužel detailní informace o lokalizaci, ekologii ani počtu zaznamenaných jedinců nejsou autory náležitě podávány.

Recentní výskyt *Buxbaumia viridis* v NPR Stužica

V průběhu botanické exkurze pořádané každoročně Ostravskou univerzitou do NPR Stužica byla v červnu 2005 zaznamenána ojedinělá populace *Buxbaumia viridis*.

Přesná lokalizace: NPR Stužica, sv. část rezervace, u potoka při červené turistické značce, 830 m, koordináty v systému WGS 84: 49°04,942' s.š., 22°32,579' v.d., leg. V. Plášek, 25. 6. 2005 (1 ex. – herb. OP). Celkem bylo zaznamenáno 18 mladých sporogonů.

Ekologie: tlející kmen jedle (*Abies alba*), v těsné blízkosti drobného potoka, expozice kmene: ležící ve směru SZ–JV, průměr kmene 63 cm, tobolky byly zaznamenány na sv. okraji kmene.

Doprovodné druhy mechorostů: *Cephalozia bicuspidata*, *Herzogiella seligeri*, *Hypnum cupressiforme*, *Lepidozia reptans*, *Riccardia latifrons* a *Riccardia palmata*.

Závěr

Recentní nález je znovu-potvrzením existence druhu na území NPR Stužica po 15 letech. Vzhledem ke značnému množství vhodného substrátu (tlejících jedlových kmenů) i k příznivým vlhkostním poměrům na lokalitě lze předpokládat, že zde tento druh může úspěšně přežívat i budoucnu. Věková struktura zaznamenané populace (naprostá převaha mladých sporogonů, absence starých jedinců i loňských štětů) signalizuje její pozitivní trend.

Výskyt *Buxbaumia viridis* indikuje vysoký stupeň přirozenosti a zachovalosti biotopu (Plášek 2001), čímž umocňuje hodnotu NPR Stužica z pohledu ochrany přírody.

Literatura

Herben, T., Soldán, Z. & Váňa, J. 1980. Materiály k bryoflore širšího okolí Sniny. Zprávy České Bot. Společn. 15: 66–72.

- Kubinská, A. & Janovicová, K. 1996. A Second Checklist and Bibliography of Slovak Bryophytes. *Biologia (Bratislava)*. 51: 81–146.
- Kubinská, A., Janovicová, K. & Šoltés, R. 2001. Červený zoznam machorastov Slovenska. *Ochr. Prírody (Banská Bystrica)*. 20/Suplement: 31–43.
- Novacký, J. M. 1956. Európske druhy radu Buxbaumiales a ich rozšírenie na Slovensku. *Acta Fac. Rer. Natur. Univ. Comen., Bot.* 1: 97–116.
- Peciar, V. 1987. Bryoflóra Bukovských vrchov. *Acta Fac. Rer. Natur. Univ. Comen., Bot.* 34: 55–81.
- Plášek, V. 2001. Epixylický mech *Buxbaumia viridis* jako bioindikátor? *Acta Fac. Rer. Natur. Univ. Ostraviensis, Biologia & Ekologia*. 8: 62–63.
- Plášek, V. 2004. The Moss *Buxbaumia viridis* (Bryopsida, Buxbaumiaceae) in the Czech part of the Western Carpathians – distribution and ecology. In Stebel, A. & Ochyra, R. (eds). *Bryological Studies in the Western Carpathians*. Sorus, Poznań. p. 37–44.
- Plášek, V. & Vacínová, I. 2001. Príspevek k poznání ekologie a populační biologie mechu *Buxbaumia viridis*. *Čas. Slez. Muz. Opava, A.* 50/supl.: 11–19.
- Soldán, Z. 1992. *Buxbaumia viridis* – a candidate of “Red Lists” of Bryophytes. *Bryonora*. 9: 40–44.
- Wiklund, K. 2002. Substratum preference, spore output and temporal variation in sporophyte production of the epixylic moss *Buxbaumia viridis*. *J. Bryol.* 24: 187–195.
- Wiklund, K. 2003. Phosphorus concentration and pH in decaying wood affect establishment of the red-listed moss *Buxbaumia viridis*. *Canad. J. Bot.* 81: 541–549.